

наслідків невідповідності цін у контрольованих операціях вимогам податкового та управлінського контролю.

Список використаних джерел і літератури

1. Фесенко В. В., Вакульчик О. М. Розвиток аудиту зовнішньоекономічних операцій відповідно до динаміки сучасних процесів у сфері фінансового контролю. *Облік і фінанси*. 2017. № 2(76). С. 133–140
2. Дикий О.В. Актуальні проблеми модернізації механізмів державно-приватного партнерства у будівництві / О.В. Дикий // Теорія і практика сучасної економіки: Матеріали VIII міжнародної науково-практичної конференції (Чернігів, 23-26 жовтня 2007 р.). – Чернігів: ЧДТУ, 2007. – С. 318-321.
3. Дикий О.В. Бізнес-технологія управління агрегованим потенціалом багатоешелюваної структури проектного типу для реалізації будівельних проектів на базі ДПП / О.В.Дикий // Materialy V mezinarodni vedecko-prakticka konference «Nastoleni moderni vedy-2009».– 28.09.-05.10.2009. – Praha: Publishing House «Education and Science» s.r.o., 2009. – Dil 2. Economicke vedy. – С. 17-22.

*Поколенко Вадим Олегович, доктор економічних наук, професор,
Приходько Дмитро Олександрович, кандидат технічних наук, доцент
Київський національний університет будівництва і архітектури*

ОНТОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ВИНИКНЕННЯ ДЕСТРУКТИВНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ

Фундаментальною біфуркаційною точкою трансформації українських підприємств на етапі переходу до постіндустріальної епохи стали ринкові реформи 90-х – 2000-х рр. Відповідна імплантація ринкових інститутів та капіталістичної ідеології загалом до існуючої на той час адміністративно регульованої системи стали, по суті своїй, драматичними, але очікуваними у суспільстві процесами. Натомість неочікуваними стали низька результативність та ефективність ринкових реформ у тривалому часовому відрізку, що супроводжувалося появою нових і загостренням традиційних соціально-економічних проблем. До таких слід віднести передусім поширення неспостережуваних економічних процесів та

паразитуючих, деструктивних типів економічної поведінки. Саме ці проблеми призвели до сукупності загальновідомих сьогодні негативних ефектів, проявами чого стали безробіття, песимізм людей, невиправдане майнове розшарування суспільства, масова деіндустріалізація виробничих процесів у найрізноманітніших галузях господарської діяльності, низькі заробітні плати і пенсії та ін.

Небезпечні дестабілізаційні процеси, як наслідки неефективних ринкових змін, охопили всі види економічної діяльності. Однак особливо гостро ця проблема спостерігається у середовищі підприємств аграрної сфери, де соціально-економічні загрози набули часто стану незворотних деструктивних змін, тоді як традиційні ринкові та регулятивні інструменти у значній мірі втратили свій очікуваний функціональний зміст. Суспільство стикнулося із різко зростаючим впливом економічних процесів, які по суті не підлягали розпізнаванню та прогнозуванню традиційними методами аналізу та статистики. Нові феномени та ефекти потребують наукової та прикладної інтерпретації (1).

Слід підкреслити, що проблема неспостережуваної економічної діяльності має не тільки національний, але й глобальний вимір, адже такі дисфункції ринку проявляються достатньо повною мірою і в економічно розвинутих країнах. З цих позицій одним із головних завдань вітчизняної економічної науки об'єктивно стає пошук причин дисфункцій згаданих реформ та корегування їхніх механізмів у подальшому. Натомість для економічної науки загалом актуалізується питання коректного опису співвідношення задекларованих та реальних фундаментальних процесів у постіндустріальному суспільстві. В обох випадках принципово новим методологічним аспектом слід вважати концепт про роль неспостережуваних економічних процесів в інституційній модернізації підприємств аграрної сфери як досі фактично маловідомого для соціуму явища.

Відповідно загальна методологія авторських дисертаційних досліджень при вивченні вказаних вище явищ була побудована на пріоритетності опису інституційних змін в процесі реформ, де, у свою чергу, головним стає сутність такого суспільного феномену як "неспостережувані економічні процеси" та "неспостережувана економіка". Відповідно наукова ідея та гіпотеза досліджень передбачали, що і наявні дисфункції реформ, і можливості їхнього усунення, а також забезпечення результативності й ефективності змін мають однакову природу. Ця теза охоплює реальний зміст поширених у соціумі неспостережуваних

економічних процесів, що не описані традиційною системою показників, у т. ч. характер взаємодії неспостережуваної економіки із офіційно підтвердженою економікою, а також можливість побудови дійсних стимулів та мотивів до економічної активності, що інституційно вмонтовані та узгоджені у соціумі. В свою чергу, механізмом корегування реформ на основі композиційного узгодження неспостережуваних та формалізованих процесів в економічній

системі, що трансформується, вбачається інституційна модернізація підприємств, зміст та особливості якої, так само як і системи управління змінами, впливають із методології і теорії неспостережуваної економіки в контексті загальної інституційної теорії. Слід звернути увагу на те, що системних досліджень у зазначеному контексті в Україні до останнього часу не зафіксовано, тоді як у світовій економічній науці зазначене представлене скоріше фрагментарно.

Інтерпретація відомого наукового базису із зазначених вище проблем спирається, перш за все, на фундаментальні роботи з еволюції капіталізму класиків політекономії, таких як В. Зомбарт, К. Маркс, В. Петті, А. Сміт та ін., неокласиків – А. Маршалла, П. Мілгрона, Дж. Робертса, П. Самуельсона та ін. Ключовим щодо згаданого вбачається суперечливість трансформації універсальної економічної системи за сценарієм побудови ринкової соціально-орієнтованої капіталістичної економіки сучасного типу із супутнім визначенням можливих варіантів розвитку та природи множини ефектів "інституційної пастки" як дисфункціональних сценаріїв.

Теоретико-методологічні та прикладні аспекти вказаної проблеми досліджували такі інституціоналісти як Дж. Бьюкенен, Т. Веблен, О. Вільямсон, Дж. Коммонс, Р. Коуз, Ж.-Ж. Лафон, В. Мітчелл, Дж. Найт, Д. Норт, Р. Познер, Г. Саймон, Е. де Сото, Дж. Стіглер, Ж. Тіроль, О. Харт, А. Хіллман та ін. Достатньо значимими можна вважати напрацювання української школи інституціоналістів. Враховуючи велику увагу до цього напрямку економічної науки, тим не менше, слід зазначити, що залишаються не доведеними ні здатність програмованої ідентифікації інституційного потенціалу, ні сама теорія інституційних змін та можливості на цій основі моделювати значимі соціально-економічні ефекти. Все це є більш ніж актуально для суспільств, що знаходяться у стані трансформації, де реальна роль і потенціал інститутів, у т. ч. імпліцитних, має завжди унікальне і часто детермінантне значення під час проведення реформ.

Окремі аспекти теорії інституціоналізму на пострадянському просторі, у т. ч. стосовно ролі неспостережуваних економічних процесів у діяльності підприємств відображені в працях сучасних учених, таких як В. Авдійський, О. Аузан, Т. Бекжанова, О. Бренделева, З. Варналій, Н. Краус, Ю. Латов, В. Мандибура, А. Олійник, В. Тамбовцев, Л. Тимофєєв, О. Турчинов та ін. Питанням інституційної модернізації підприємств аграрної сфери присвячені праці І. Баланюка, В. Дієспєрова, Н. Карачини, М. Кропивка, Л. Ліпич, М. Маліка, Н. Павленчик, Б. Пасхавера, П. Саблука та ін. Проте, незважаючи на усю глибину існуючих досліджень, і досі залишаються недостатньо розробленими економічні інструменти моделювання інституційних змін. В практичному плані все це потребує розроблення та моделювання інституційних технологій модернізації підприємств (2).

На основі врахування гносеологічних традицій економічних парадигм, базових та субсидіарних теорій в авторській теорії неспостережуваної економіки здійснено опис принципів та алгоритму формування гіпотез цього дослідження, а також визначено ключові методологічні стадії дослідження теорії неспостережуваної економіки.

Аналіз основних проблем підприємств галузі та сільських територій дав підстави стверджувати, про високий рівень дискусійності у науковій літературі стосовно питання забезпечення стійкого ефективного розвитку аграрної сфери. Відсутність належної результативності та ефективності ринкових перетворень в результаті реформування зумовлює необхідність обґрунтування системної інституційної модернізації підприємств та сільських територій. Встановлено, що на відміну від "реформування", яке, як правило, передбачає використання стандартизованих алгоритмів управління за умов збереження основ існуючої структури, "модернізація" здатна забезпечити кардинальне реконструювання галузі, її ріст та розвиток відповідно до сучасних вимог постіндустріальної економіки за відсутності чіткого узгодження із функціонуючою системою та можливістю застосування додаткових налаштувань. Звідси запропоновано зміну ідеології подальшої трансформації вітчизняної аграрної сфери з ринкового реформування до інституційної модернізації ринкового середовища.

Окреслено потенціал використання мультиплікативного ефекту інституційної теорії в контексті завдань модернізації економіки. Уточнено основні базові поняття інституційної теорії, а також визначено

перспективність переосмислення використання інститутів у якості драйверу соціально-економічного розвитку.

Сформовано методологічні аспекти та основні детермінанти інституційної модернізації підприємств аграрної сфери. Встановлено, що одним із основних негативних результатів ринкових трансформацій є посилення деструктивних моделей організаційної економічної поведінки. При цьому саме інституційна модернізація розглядається як інструмент метаморфози екстенсивного розвитку ринкових відносин в оптимальні інтенсивні форми.

За результатами опису метафізичних моделей ринкових та інституційних змін встановлено, що ефективні зміни інституційного середовища – під яким, у першу чергу, слід розуміти еволюцію пріоритетів, функціональності та потужності впливу інститутів – можливі лише в комплексі із конверсіями ринкового середовища. Всі інші стратегії, у т.ч. спеціальної регулятивної політики, які б передбачали лише зростання ролі держави без створення відповідних механізмів стимулювання економічних агентів, є найвірогідніше прихованими формами уникнення реального вирішення проблеми та потенційним джерелом корупції.

З'ясовано, що одним із основних інституційних результатів ринкових аграрних змін в Україні стало формування потужного великотоварного виробництва у вигляді підприємств холдингового типу. Це стало відображенням різноаспектних масштабних неспостережуваних економічних процесів, які не були змодульовані офіційними реформами, але породжують низку соціально-економічних дисфункцій, що ніяк не усуваються традиційними ринковими та регулятивними механізмами (3).

На підставі історичного та логічного аналізу динаміки галузі визначено основні фази екстенсивного та інтенсивного розвитку ринку, а також відповідні інституційні проблеми та доміанти. Це дозволило розробити методологічну модель інституційної модернізації в контексті побудови ринкової економіки, де:

показано роль інституційного середовища за нової методології неспостережуваних економічних процесів; 2) означено ефект "інституційного рикошету" як часткового несприйняття нового стану інститутів у соціумі за існуючих соціально-економічних умов саме в контексті ролі неспостережуваної економіки; 3) обґрунтовано необхідність корегування системи сучасних базальних соціально-економічних

інститутів у зв'язку із необхідністю пошуку комунікативних зв'язків між економічними агентами для вирішення множини наявних конфліктів.

Список використаних джерел і літератури

1. Семцов В.М. Теоретико-методологічні засади інституційної модернізації підприємств аграрної сфери на основі ідентифікації неспостережуваних економічних процесів : автореф. дис ... д-ра екон. наук : 08.00.04 / Володимир Михайлович Семцов, Приват. вищ. навч. закл. "Львів. ун-т бізнесу та права". – Львів : [б.в.], 2019. – 40 с
2. Поколенко В.О. Концептуальні основи інжинірингової системи управління великими інвестиційно-будівельними проектами // Зб. наук. праць «Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин». – К.: КНУБА, 2001.- Вип.9 - С.44-51.
3. Поколенко В.О. Критеріальні та організаційні основи формування циклу будівельних інвестицій на інноваційних засадах: автореф. дис... д-ра техн. наук: 05.23.08 / В.О Поколенко; Київський національний ун-т будівництва і архітектури. – К.:КНУБА, 2004. – 39с.
4. Рижаківа Г.М. Економічна діагностика та багатокритеріальна оптимізація портфелю будівельних інвестицій: дис... канд. екон. наук: 08.07.03 / Г.М. Рижаківа. - К.: КНУБА, 2006. - 210 с.

*Горбач Максим Володимирович, кандидат технічних наук, доцент,
Київський національний університет будівництва і архітектури*

УНІВЕРСАЛЬНИЙ МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ІНСТИТУЦІЙНИМИ ЗМІНАМИ ПІДПРИЄМСТВ

Оцінювання організаційно-інституційних змін у сільському господарстві України за критерієм економічних втрат окреслило глобальне значення наявних дисфункцій у вигляді реальних та потенційних втрат ресурсів (фінансових, трудових, природних та ін.) в процесі діяльності підприємств аграрної сфери. Детальний аналіз використання земельних ресурсів засвідчив існування неспостережуваного використання земель сільськогосподарського значення, що, у свою чергу, формує у соціумі негативну атмосферу. Дисфункції такого змісту визнано найбільш стресовими факторами руйнування потенціалу конкуренції в контексті ідеології економічного лібералізму як основного догмату капіталістичної ринкової економіки. Наявна ситуація свідчить про необхідність удосконалення системи державного регулювання аграрної сфери, у т. ч. на